

A KUBIKOSKÉRDÉS

ÍRTA:
CSERGŐ KÁROLY

A magyar munkástársadalom egyik legértékesebb csoportjának, a földmunkásoknak, az ú. n. kubikosoknak az élete mind gyakrabban szerepel a magyar sors problémái között. Szóval és írásban, a sajtóban és a különféle közéleti fórumok előtt újra és újra tárgyalják ezt a kérdést és mindinkább előtérbe kerül az a jelenség, hogy gondok és bajok vannak a kubikosok körül. E népes munkásréteg ügye még mindig nem jutott nyugvópontra és a munkások köréből elégedetlenség és megélhetési nehézségek jelei észlelhetők.

Az utóbbi években részben az itthoni, részben a külföldi munkaalkalmak elég jó keresetet és elhelyezkedési alkalmat nyújtottak a földmunkásoknak és a hatóságok is mindent megtettek, hogy ez a munkásréteg megtalálja a maga és a családja számára az egzisztenciális igényeihez legalább azt a minimumot, amely mentesíti őt és családját a legégetőbb gondoktól és nélkülözésektől.

Mégis újra és újra panaszok hangzanak. Az utóbbi időben ismételten felemelték a szavukat maguk a kubikosok is helyzetük és megélhetési viszonyaik jobbátétele érdekében. Legutóbb a mezővárosi kubikoskongresszus foglalkozott a kubikosok sérelmeivel és szintén több irányban terjesztett elő kérelmet.

Vizsgáljuk meg ezt a kérdést közelebbről, és pedig főként abból a szempontból, hogy mi az oka e munkáséletem körében már esztendő óta mutatkozó nyugtalanságnak, tulajdonképpen hol keressük e sajátos problémának az eredőjét és mi az orvoslás módja.

I.

Mindenki látott egyes építkezéseknél vagy földmozgósításoknál hosszú sorban görnyedve, nehéz teherrel talicskát toló embereket, akik hordják a földet egyik helyről a másikra és építik, formálják, méregetik a földidomokat és különféle alakulatokat, amiket földből építenek az egyszerű kezek. Más helyen kordék szállítják a földet, ahol hosszabb a távolság. Mindkét fajta kubikolás nehéz, fáradtságos, egész embert kívánó munka. A 80-90 kilós, sokszor egy métermázsás talicska-teher éppúgy, mint a földásás és a kordéra rakás nem könnyű teljesítmény, emellett a terv szerinti építés a földből sok ügyességet, jártasságot, jó szemmértéket, sok gyakorlatot, egy kis mérnöki tudást is igényel, amit a kubikosok könnyen és gyorsan elsajátítanak.

Ez a kubikos mesterség. De e foglalkozás mellett a kubikosok – ha sok is a munka – nem sza-

kadnak el egészen a földtől, a mezőgazdaságtól. A legnagyobb ritkaságszámba megy az a kubikos, aki évközben valami mezőgazdasági munkát ne végezne. Talán egy sincs közöttük olyan, aki haza ne térne – bármilyen távol is van – a nyári nagy munkaidőre, az aratásra és cséplésre. A legtöbb esetben fel is függesztik a kubikmunkát a nyári két hónapra, mert a kubikosok ebben az időben hazatérnek megszokott helyeikre, hogy learassák az édes anyaföld termését.

Ez a kettős foglalkozás, ez a kettős hivatás teszi egészen sajátossá a kubikosok helyzetét és kereseti viszonyaikat s ez a kettős munkahely nyomja rá a bélyegét az egész életükre.

Ez a kettős jelleg a kiinduló pontja a kubikos problémának, s innen ered az a sok-sok vita, ami eddig is elhangzott ebben a kérdésben. Az egyik vélemény szerint ők ma is agrármunkások, mások ipari munkásnak tekintik őket, mert a különféle vállalatok és intézmények munkálatainál tényleg ipari munkát végeznek.

Az igazság valahol a középben van. A kubikoság középben áll az agrár munkásosztály és az ipari munkásosztály kategóriái között. Tulajdonképpen az agrárnépesség bocsátotta és bocsátja ki magából a kubikos-rajt. Az ott feleslegessé vált munkaerő kubikmunkát vállal. Ezt elősegítették a múlt század utolsó negyedében végrehajtott nagyarányú ármentesítő munkálatok, de elősegítette ezt a mezőgazdaság külterjes irányzata is, amely mind kevesebb és kevesebb munkáskezet foglalkoztatott.

A múlt század nyolcvanas és kilencvenes éveiben épült ki a Tisza-medence hatalmas védgát-rendszere és ugyanakkor indult meg a belvízmentesítés nagyszerű csatornahálózatának a létesítése is. Azóta fokozatosan csak a Tisza, Körös és Maros mentén 2700 km védgát és több mint 12.000 km csatorna épült ki, amelyből 1100 km védgát és kb. 5000 km csatorna esik a közép Tisza mentén elterülő kubikos vidékre. Ez a tömérdek munka természetesen sok adott állandó foglalkozást és kereseti lehetőséget a föld népének és felszívta a mezőgazdasági munkásnépesség egy részét és felszívta azt a réteget is, amely a külterjes mezőgazdaság körében nem tudott magának biztos kenyeret és megélhetést találni.

Így alakult ki a kubikos munkásréteg, amely később azután valóságos külön hivatássá vált. A későbbi és újra és újra felszínre jövő munkaalkalmak és nagyobb arányú földmozgósítások tar-

torták fenn ezt a réteget mind a mai napig és ugyanaz a népesség-hullámozás, amely az agrár munkásnép és a kubikosság között eddig fennállott, a napjainkban is ismétlődik, mihelyt valahol valami nagyobb kubikmunka indul meg, ahol a munkások százai vagy ezrei dolgozhatnak. Ha pedig megszűnik ez a munkaalkalom, – megindul a visszaszivárgás a gazdaságokba, vagyis a kubikos ismét gazdasági munkássá változik át.

Erre a jelenségre és a kubikosság e kettős életére hangsúlyozottan kell reámutatnunk, mert ha valaki ennek a figyelembevétel nélkül fogja meg a kérdést és akarja azt megoldani, nem fog boldogulni ezzel a problémával és meddő lesz minden igyekezete. Minden erre irányuló lépésnek és minden intézkedésnek a való élethez és a kubikosok ügyének e különleges természetéhez kell igazodnia.

II.

Most vizsgáljuk meg, hogy *mennyi tulajdonképpen a kubikosok lélekszáma és a kubikosság területileg hogyan helyezkedik el az egyes vármegyékben.*

Elsősorban azt a jelenséget kell kiemelnünk, hogy a kubikosság túlnyomó nagy százaléka az alföldi vármegyékben él és így a kubikoskérdés főként és elsősorban az alföldi vármegyék problémája.

Az 1930-as statisztikai adatok szerint a földmunkások száma kb. 10.000 volt, a családtagok száma kb. 17.000. Ma már sokkal több ez a szám, mert a mai kubikos lélekszámot – bár erre eddig pontos Összeírás nem történt – körülbelül ennek kétszeresére tehetjük és természetesen ennek arányában emelkedett az eltartottak száma is, úgyhogy a kubikos kérdés ma kb. 40.000 lélek megélhetésének a kérdése.

Minthogy a mai kubikosság is hozzávetőleg ugyanolyan arányban helyezkedik el, mint az 1930-as létszám, nézzük meg közelebbről, hogy az 1930-as statisztikai létszám hogyan oszlott meg az ország törvényhatóságai között:

Alföld:

Csongrád vármegye	2.967
Szolnok „	2.215
Békés „	1.365
Pest „	775
Budapest	196
Szeged	157
Debrecen	116
A többi alföldi vármegyében és th. városban összesen	455
összesen ...	8.246 (17.279)

Dunántúl:

Tolna vármegye	125
Somogy „	120
A többi dunántúli vármegyében és th. városban összesen	391
összesen	636 (703)

Észak:

Heves vármegye	128
Borsod „	127
A többi északi vármegyében és th. városban összesen	39
összesen	294 (542)

(A zárójelben levő számok a családtagok számát jelzik.)

Ez adatok szerint az 1930-ban összeírt összes kubikosokból az Alföldre esik 89.8%, a Dunántúlra 6.9% és az északi vármegyékre 3.3%.

A családtagokkal együtt az 1930-as lélekszám kerekén 27.000. Ebből az Alföldre esik 92%, a Dunántúlra 4.8% és az északi vármegyékre 3.2%.

Az Alföldre eső lélekszámból négy vármegyére, és pedig Csongrád, Szolnok, Békés és Pest vármegyére esik a kubikosok 89%-a, a többi alföldi vármegyére és városra pedig 11%-a.

Eszerint tehát a kubikoskérdés tulajdonképpen három vármegye: Csongrád, Szolnok és Békés megye problémája. Ezek a vármegyék a legfontosabb kubikosgócok és így csak természetes, hogy ezekben a vármegyékben fordultak elő és fordulnak elő a leggyakrabban a munkásság körében azok a sajnálatos tünetek, amiket a „falukutatók” annyira kiszíneznek s amelyekből a legtárgyalagosabban is megállapítható az az igazság, hogy e vármegyék munkástömegeinek a foglalkoztatása sok nehézséget okoz és e tömegek életét a megélhetési gondok, a kereseti lehetőségeknél a folytonos kiesések és fennakadások és a jövő bizonytalansága jellemzi.

III.

Most vegyük sorra a panaszokat és a betegségi tüneteket, amelyeknek intézményes orvoslásáról kell gondoskodnunk nemcsak a kubikosok érdekében, hanem az ország zavartalan közgazdasága érdekében is.

Az egyik betegségi tünet az, hogy *a munkás-kínálat és munkásszükséglet között nincs meg az egyensúly az ország egyes vidékein.* Amíg az ország egyik részében munkáskészhiány van, addig az ország másik részében munkanélküliek ostromolják a hatóságot munkáért. Az ország egyik részében a munkáskészhiány pótlására odatóznak a mezőgazdasági munkások is a kubikmunkákhoz s emiatt a gazdaságokban hiányzik a szükséges munkaerő, ugyanakkor az ország másik részében a mezőgazdaság nem képes a kínálkozó munkás-sereget foglalkoztatni és a kubikosok is szaporítják a munkanélküliek táborát.

Ez a jelenség enyhült az utóbbi években, de intézményes megoldás nélkül ez a helyzet bármikor bekövetkezhetik s ez károsan érinti a mezőgazdaság érdekeit is, mert lépten-nyomon előfordul, hogy a mezőgazdasági munkásságnak a földmunkákhoz való

odatódulása munkáshiányt idéz elő a gazdaságokban. Lépten-nyomon előfordul, hogy a cselédek is otthagyják a helyeiket, a nagyobb kubikos-kereset reményében és a gazdasági napszamosok is elmennek kubikolni. Gyakran halljuk a gazdától ezért a panaszokat és az aggodalmas figyelmeztetéseket e jelenség miatt, amikor nagyobb arányú földmunkák végrehajtásáról van szó.

A munkáshiány és munkáshiány közötti egyensúly intézményes biztosítása végett a feladat kettős. Egyrészt foglalkoztatni kell a „hivatásos” kubikostáborát és ha a kubikosgócokban munkásfeleslegek vannak, e reservoírból kell szállítani a más vidékeken végrehajtás alá kerülő munkákhoz a szükséges munkáscsoportokat. Másrészt, korlátozni kell az „alkalmi” kubikosok odatódulását a földmunkákhoz és lehetőleg akadályozni kell, hogy a gazdasági munkálatok elveszítsék emiatt a legszükségesebb munkaerőt.

Ennek a feladatnak a megoldása érdeke a „hivatásos” kubikosoknak, akik ilyen módon az év legnagyobb részében munkához juthatnak. Érdeke a mezőgazdaságnak, mert nem lesz kitéve az agrár munkásság folytonos hullámzásának és érdeke maguknak a munkaadóknak is, mert a kubikmunkát hozzáértéssel és szakszerűséggel kell végezni, a hozzá nem értő alkalmi kubikos teljesítménye selejtes, sőt kárt is okozhat.

A munkáshiánynak más vidéken levő munkásfeleslegekből való pótlása egy magától értetődő megoldás, mégis ezen a téren mennyi sok nehézséggel és akadállyal kell megküzdeni azoknak, akik intézik a kubikoscsoportok szállítását. Igen sok helyen kikötik, hogy csak helyi munkásokat szabad alkalmazni. Sok helyen maguk a munkások követelik az idegen munkások eltávolítását. Sok esetben valóságos helyi viszályok támadnak az idegenből hozott munkáscsoportok miatt.

Ezek a bajok égetően szükségessé teszik, hogy intézményesen gondoskodjunk e jelenségek kiküszöböléséről és egyrészt gondoskodjunk a kubikos munkásfeleslegek foglalkoztatásáról, másrészt védjük a mezőgazdaság érdekeit is, hogy az ott szükséges munkáskéz ne menjen kubikmunkára. Továbbá gondoskodjunk arról is, hogy a kubikosmunkát lehetőleg csak ahhoz értő, hivatásos kubikosok végezzék.

E cél érdekében a megoldás az, hogy *el kell határolnunk a hivatásos kubikosokat az alkalmi kubikosoktól* s evégből a következő intézményes intézkedésekre lenne szükség:

1. Elsősorban össze kell írunk a kubikosokat, tehát mindazokat, akik igazolhatóan vagy tudomás szerint már eddig is kubikmunkát végeztek, ebben jártassággal bírnak és megfelelő szerszámmal és

felszereléssel rendelkeznek. Ezeket a helyi hatóságok lássák el kubikosigazolvánnyal.

2. A kubikmunkák körébe vágó munkáknál, amelyeket az iparügyi miniszter 61.314/1939. XIII. sz. rendelete ilyeneknek minősít, csak kubikosigazolvánnyal ellátott munkások fogadhatók fel. Az idegen helyre szállított munkáscsoportok szintén igazolvánnyal ellátott kubikosokból toborozhatók. A vasúti kedvezmények igénybevétele is kubikosigazolványhoz kötendő.

3. A helyi hatóság köteles legyen mérlegelni, hogy csak oly számban adhat ki kubikosigazolványt, hogy a legszükségesebb munkaerő megmaradjon a gazdaságok számára. Ha oly jelenség mutatkozik, hogy a kubikosmunkákra való elszegődés veszélyezteti az őstermelés érdekeit, a kubikoslétszám maximális kerete megállapítandó és az ezenfelül jelentkezők részére az igazolvány kiadását meg kell tagadni. Ha a hatóság tudomása szerint olyan gazdasági cseléd vagy munkás kér kubikosigazolványt, aki a gazdaságokban levő helyét hagyta ott, az igazolvány szintén nem adható ki.

4. Egy központi szervet kell felállítani, amely az országban folyamatba tett munkaalkalmakat, továbbá a munkásfeleslegeket nyilvántartja. Ez a szerv, vagy hivatal intézkedik aziránt, hogy a különféle munkákhoz, ha ott a munkáskéz nem biztosítható, megfelelő munkáscsoportok szállíttassanak a munka színhelyére azokból a vármegyékből, ahol az igazolvánnyal ellátott munkásokból munkásfeleslegek állanak rendelkezésre.

5. A kubikosnyilvántartás lehetőleg kétévenként kiigazítandó. A kubikosigazolvány kiadás és a kiigazítás ügyében lehetőleg véleményező bizottság alakítandó, amelynek tagjai legalább felerészben a kubikosok közül választandók.

A mezőtúri kubikoskongresszus szakiparnak kívánja minősíteni a kubikmunkát és szakipari igazolvány kiadását kéri a kubikosok számára.

Ezt túlsóknak tartanám, mert a való étellel nem lenne összhangban. Egy szakiparos kubikos nem tarthatná meg agrármunkás-jellegét, pedig ők ezt nem akarják, ők továbbra is vissza-visszatérnek a földhöz és továbbra is ragaszkodnak a kettős foglalkozáshoz, azért is, mert a kubikmunka korántsem köti le teljes munkaidejüket. Jó, ha évenként 5-6 hónapot dolgozhatnak, jut tehát idő a mezőgazdasági munkára is s erre a munkalehetőségre nemcsak a kubikoscsaládoknak, hanem, főként a nagy gazdasági munkák idején, a mezőgazdaságnak is szüksége van.

IV.

A kubikosok kettős életének és foglalkozásának egy másik egészen sajátos következménye *a munkásvédelem terén mutatkozik*. E tekintetben egészen

különös helyzet állott elő, amely a kubikosokra igen hátrányos és szintén sok panaszra ad okot.

A munkásvédelmi törvények külön az agrár-munkás és külön az ipari munkás szociális védelméről gondoskodnak s minthogy a kubikos a kettő között áll, mind az agrár, mind az ipari munkásvédelem keretéből a legtöbb esetben kimarad.

Vegyük sorra ebből a szempontból a vonatkozó törvényes szabályokat.

A kubikos nem részesülhet az 1907. évi XLV. törvény alapján a gazdasági cselédek részére biztosított *betegellátásban*. Kívülmarad a mezőgazdasági *balesetbiztosítási intézmény* keretein, mert az 1900. évi XVI. törvény a kubikosokra nem terjed ki. A *mezőgazdasági öregségi biztosításról* szóló 1938. évi XII. törvény a kubikos munkásokra csupán annyi engedélyt tesz, hogy az ármentesítés és földművelésügyi tárca terhére házilag végzett munkálatoknál alkalmazott kubikosokra is kiterjed, de oly megszorításokkal, amiknek a kubikosok csak ritka esetben tudnak eleget tenni, mert évenként legalább 15 heti ily munkában töltött időt kell igazolni, más munka pedig nem számít.

Az 1927. évi XXI. törvény értelmében az *OTI betegségbiztosítástól* is elesnek, ha munkaviszonyban nem állanak, ami bizony a kubikosnál igen gyakran előfordul és a beteg kubikos vagy beteg családtagja éppen akkor veszíti el a segélyhez vagy kezeléshez való igényét, amikor munka és kereset nélkül van és a segítségre a legjobban rá lenne szorulva.

Kívülmaradnak az 1928. évi XL. törvény szerint az *öregségi és rokkantsági biztosítás* keretéből is, mert az ott kikötött várakozási időnek és 400, illetőleg 200 járulékhétnek a kubikos nem képes eleget tenni.

De a legtöbb esetben elesnek ők az 1938. évi XXXVI. törvénnyel rendszeresített *gyermeknevelési segélytől is* a folytonos munkamegszakítások miatt. A törvény a nem munkában töltött időre a pótlék fizetését csak átmenetileg és szigorú feltételek igazolása mellett engedélyezi. Ezeknek a kubikosok életkörülményeik miatt a legtöbb esetben nem tudnak megfelelni. A helyzetüket ebből a szempontból még nehezebbé tette az az elvi döntés (17.252/XIII. 1939. I. M. R.), amely szerint az állami és hatósági munkákon töltött idő nem számítható be, mert ezt a munkát nem lehet ipari munkának tekinteni.

A kubikosok tehát a foglalkozásuk kettős jellege miatt a szociális védelem kereteiből kimaradnak s ez a kubikoskérdés másik nagy problémája, amelyet oly módon kellene megoldanunk, hogy a munkásvédelem mai szabályait összhangba hozzuk a kubikosok életének és kereseti viszonyainak sajátos körülményeivel, és pedig vagy egy külön

kubikostörvény alkotása útján, vagy pedig a meglevő törvényes szabályok enyhítésével és megfelelő módosításával. Az ő méltányos érdekük az volna, hogy ne sújtsák őket annyira a foglalkozásuk természetével járó munkamegszakítások hátrányai és hogy a mindkét minőségükben munkában töltött teljes idejük beszámíttassék szociális igényeik érvényesítésénél.

Ez az intézményes megoldás régi panaszait orvoslóná és e kitűnő munkástábort felemelné s lelkileg is, anyagilag is megerősítené.

V.

A fent vázolt problémák: *a hivatásos kubikosok körének elhatárolása, ezúton minél több munkához juttatása, az alkalmi kubikosok lehető távoltage és ezáltal a mezőgazdaság érdekeinek a védelme, továbbá a kubikosság szociális felemelése és védelme,* ezek a kubikoskérdés fontosabb megoldandó feladatai.

A magyar élet egy töredékének, 40.000 lélek megélhetésének a problémája ez, de kizárólagosan magyar probléma, amelynél külföldi példákra nem hivatkozhatunk s amelyet a magyar viszonyok és a kubikosélet követelményei szerint kell megoldanunk és akkor siker és áldás fogja kísérni lépéseinket.

Nem volna teljes a kép, amit a kubikoskérdésről rajzoltunk, ha meg nem emlékeznénk arról a nagyjelentőségű intézkedésről, amellyel az iparügyi kormány a múlt évben a 61.314/1939. sz. rendeletével *szabályozta a legkisebb kubikos munkabéreket.* Ez az intézkedés a kubikosok szociális helyzetében nagy lépést jelent előre és az a körülmény is igen figyelemreméltó, hogy a kiadott szabályzat és annak igen fontos megállapításai mind a munkások, mind a munkaadók képviselőinek előzetes meghallgatása mellett és mindegyik fél egyhangú helyeslése és hozzájárulása mellett jöttek létre. Tehát oly körülmérintő és szerencsés megoldásról van szó, amely nemcsak a kubikosok szociális érdekét szolgálja, hanem a munkaadói és munkás érdekeltségek közötti békét és harmóniát is.

A kubikosok régi vágya teljesült ezzel a megértő intézkedéssel és az ő kérésük teljesülne, ha megoldanánk azokat a feladatokat is, amelyekre fentebb rámutattunk. De az ő megelégedett életüknek és jobb sorsuknak még egy kelleke van, ami talán mindennél fontosabb: *a sok munka,* ami ellátja őket esztendőkre biztos kenyérrel. Ha majd nyugodtabb idők következnek és fokozottabban megindulhat a nemzeti termelő munka s ezzel együtt nagyszabású új alkotások kelnek életre, ez hoz majd igazi boldogságot és nyugalmat a hazájukat és családjukat szerető derék kubikosaink gyermek-